

УДК 811.581'367.624

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСЛІВНИКІВ СТУПЕНЯ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Колодко С. А.

На мовному матеріалі розглядаються проблеми синтаксичної позиції прислівників ступеня у китайській мові.

Ключові слова: прислівник ступеня, контактна позиція, позиційна перестановка, дистантна позиція, експозиція, постпозиція, логічний предикат, актуальне членування речення.

На языковом материале рассматриваются проблемы синтаксической позиции наречий степени в китайском языке.

Ключевые слова: наречие степени, контактная позиция, позиционная перестановка, дистантная позиция, экспозиция, постпозиция, логический предикат, актуальное членение предложения.

In linguistic material addresses the problem of syntactic position of adverbs of degree in Chinese.

Key words: adverb of degree, contact position, positional permutation, distant position, exposure, postposition, logical predicate, the actual division of the sentence.

Протягом останніх двох десятиліть визначення класифікаційних ознак частин мови у китаєзнавстві в основному набуло впорядкованого й аргументованого обґрунтування. Проте окремі аспекти проблеми, що стосуються функціонування різних прислівникових слів та визначення сукупності ознак, які дозволяють виділити їх в окремий повнозначний клас слів, у тому числі прислівників ступеня, вимагають більш детального й комплексного дослідження. Отже, проблема є актуальною.

Крім того, необхідність вивчення функціональних особливостей прислівників (зокрема, прислівників ступеню) зумовлена також існуванням однієї з найважливіших проблем теорії частин мови у формоізолюючих мовах: проблеми належності того самого слова до різних категорій. Китайські автори формулюють цю проблему стисло у вигляді формули “一词多类” (одне слово – багато категорій). Один із відомих китайських лінгвістів, проф. Гао Мінкай, писав: “Китайська мова (слова) не має морфологічних відмінностей. У ролі іменника використовується морфема *ren* ‘людина’, у ролі дієслова також використовується морфема *ren* ‘перетворити на людину’, у ролі прикметника використовується та ж сама морфема *ren* ‘людський’” [1, с. 48–57]. Виходячи з цього твердження, Гао Мінкай дійшов висновку, що у китайській мові частин мови немає. З цього приводу можна зробити такий коментар. По-перше, у сучасній китайській мові морфема *ren* не має дієслівної функції. По-друге, всі китайські іменники можуть бути означеннями до інших іменників. Використання китайських іменників у функції означення – це одна зі звичайних функцій іменників, яка не перетворює їх на прикметники.

Заперечуючи наявність частин мови у китайській мові, Гао Мінкай виходить із положення про те, що частини мови – це є обов’язково морфологізовані класи слів [1, с. 50]. Він підкреслює, що притримується точки зору на частини мови П. С. Кузнецова, що є, на думку В. М. Солнцева, класичним відображенням індоєвропейстичного бачення частин мови, яке ґрунтується на матеріалі флективних мов [2, с. 222]. Доречно згадати про таке висловлювання П. С. Кузнецова: “Частинами мови називаються класи слів, що характеризуються певними морфологічними ознаками, тобто певними, притаманними кожному даному класу (частині мови) граматичними категоріями, які виражаються в словозміні” [3, с. 426].

Явне чи приховане наслідування такої думки про частини мови логічно веде до заперечення факту існування частин мови у китайській та інших формоізолюючих мовах.

Частини мови можуть бути виділені навіть виключно на основі синтаксичних властивостей слів (всі види сполучуваності, функції тощо). Але, як ми знаємо, практично не існує мов без морфології. Морфологічні ознаки, зазвичай, розподіляються за граматичними класами слів і, звичайно, також можуть бути тими критеріями, на основі яких виділяються частини мови. Відносно невисока морфологізованість класів слів у формоізолюючих мовах виводить на перший план синтаксичні властивості слів. Навпаки, у високоморфологізованих флективних мовах, наприклад, таких, як грецька або латина, на матеріалі яких уперше було введено саму категорію частин мови, на перший план виходять морфологічні ознаки, а синтаксичні властивості слів неначе залишаються в тіні [2, с. 217]. Разом із тим і синтаксичні, і морфологічні властивості та ознаки є граматичними явищами. Частини мови, які виділяються лише за синтаксичними ознаками, є не менш “граматичними”, ніж ті, що виділені на основі власне морфологічних ознак.

Говорячи про функціональні особливості прислівників ступеня у китайській мові, наголосимо, що контактна позиція щодо означуваного слова є їхньою характерною особливістю. Вони зазвичай не допускають постановки між собою та означуваним словом інших членів речення – додатків, обставин, які виражені словом або зворотом. Такі випадки, можна сказати, одиничні:

1. 外面的谣言他不大往心里听。

Waimiandeyaoyantabudawangxinliting.

Він не дуже переймався вуличними плітками [4, с. 11].

2. 可是，事已至此，他倒没十分为它思索，更说不到动心。

Keshi, shiyizhici, tadaomeishifenweitasisuo, gengshuobudaodongxin.

Але так трапилося, хоча він не дуже над цим замислювався, тим більше не можна сказати, що турбувався [4, с. 150].

3. 唉，一向实在太对她好了！

Ai, yixiangshizaitaiduitahaole!

Я дійсно завжди дуже добре до неї ставився [5, с. 13].

У перших двох прикладах між прислівниками ступеня та означуваним словом стоїть обставинний зворот, у третьому – непрямий додаток. В усіх цих випадках позиційна перестановка прислівників виключена. У першому реченні вона призвела б до порушення внутрішньої єдності фразеологічної одиниці 往心里听 wangxinliting – “брати близько до серця”, “перейматися”, а тим самим до зміни змісту речення. У другому реченні прислівник 十分 shifen – “дуже” стосується не лише дієслова 思索 sisuo – “думав”, але й до всього, що стоїть після цього прислівника 为它思索 weitasisuo “думав про це”. Позиційна перестановка призвела б до зміни смислового завдання речення. Постановкою прислівника ступеня 太 tai “надто” у незвичну для нього позицію (перед непрямим додатком) досягається посилення його значення. Лексичне значення прислівника 太 “надто” буває іноді ослабленим до “дуже”. З метою посилення лексичного значення цього слова його або ставлять у дистантну позицію, або повторюють двічі.

Розгляньмо такі приклади:

1. 我现在用着的人太懒！

Людина, яка працює у мене зараз, дуже ледача! [1, с. 53].

2. 唉，一向实在太对她好了！

О, я насправді завжди надто добре до неї ставився [2, с. 13].

3. 那样活活打死人，就太，太不文明。

Отак убивати живих людей – це ж надто велике варварство [6, с. 151].

Семантика прислівників ступеня та призначення їх у граматичній будові мови виключає їх експозицію.

Деякі прислівники ступеня можуть перебувати в постпозиції. Як підтверджують приклади, вони можуть стояти в постпозиції не лише після якісного прислівника, але й після дієслівного присудка. Чим викликана постпозиція прислівників і що нею досягається? Щоб відповісти на це питання, порівняймо декілька речень з різною позицією зазначених прислівників.

Розгляньмо такі речення:

1. 祥子的心中很乱。

Xiangzi de xinzhong hen luan.

На душі в Сян-цзи (було) дуже неспокійно [4, с. 63].

2. 祥子的心中乱得很。

Xiangzidexinzhongluandehen.

На душі в Сян-цзи (було) неспокійно дуже.

3. 这本书很好。

Zhebenshuhenhao.

Ця книга (дуже) гарна.

4. 这本书好得很。

Zhebenshuhaodehen.

Ця книга гарна дуже.

У першому і третьому реченнях значення прислівника ступеня 很 hen, як на це цілком справедливо вказує О. О. Драгунов, значно ослаблене [7, с. 259]. При постановці його в постпозицію (речення друге і четверте) досягається посилення значення даного прислівника [7, с. 394].

Як у першому, так і в другому випадку прислівник 很 hen входить до складу логічного предиката. На думку О. О. Драгунова, прислівник 很 hen у постпозиції є найбільш важливим. З цим не можна не погодитись. Підтвердженням цьому є позиція, яку займає даний прислівник у реченні. Це, однак, не означає, що в реченнях подібного типу прислівник ступеня 很 hen стає логічним предикатом, як про це пише О. О. Драгунов [7, с. 210].

Дійсно, якщо зробити актуальне членування речення 这本书好得很 Zhebenshuhaodehen (Ця книга дуже гарна), то стане цілком очевидним, що логічним суб'єктом тут буде 这本书 zhebenshu (ця книга), тобто перша частина речення, логічним предикатом – друга його частина 好得很 hao dehen (гарна дуже). Відомо, що логічний суб'єкт може бути відсутнім, матися на увазі, у той час як наявність логічного предиката для кожного судження є обов'язковою. Ми можемо опустити першу частину висловлювання 这本书 zhebenshu (ця книга), якщо наявність суб'єкта впливає з контексту. Друга частина висловлювання передаватиме те, що мовець хоче повідомити нам про цю книгу: гарна дуже. Якщо ми погодимось з О. О. Драгуновим у тому, що постановка прислівника 很 hen у кінець речення перетворює його на присудок, то це означатиме, що перша частина висловлювання 好得 haode (гарна) є для нас відомою даністю (оскільки логічний суб'єкт завжди є відомою даністю), друга його частина 很 hen (дуже) – тим новим, що мовець хоче повідомити нам про цю відому даність. Це в свою чергу передбачає можливість опущення суб'єкта судження, у даному випадку 好得 haode, оскільки суб'єкт – відома даність. Але це не повинно впливати на зміст висловлювання. Якщо ми опустимо 好得 haode (这本书...很 Zhebenshu ... hen), то прислівник 很 hen не матиме ніякого інформативного змісту і, отже, сам по собі не буде логічним предикатом розглядуваного речення. На нашу думку, 很 hen входить у даному випадку до складу логічного предиката і з огляду на свою позицію є більш важливою його частиною. Те саме можна сказати про речення 祥子的心中乱得很 Xiangzidexinzhongluandehen (На душі Сян-цзи неспокійно дуже). Як впливає з контексту, логічним предикатом тут буде не 很 hen (дуже), а 乱得很 luandehen (неспокійно дуже). Слід зазначити, що прислівник ступеня 很 hen навіть у препозиції може бути інтонаційно виділеним. Нами було опитано 12 інформантів (студенти з Китаю, опитані в Інституті філології КНУ імені Тараса Шевченка у березні 2005 року). Записи вимови ними речення 这本书很好 Zhebenshuhenhao (Ця книга дуже гарна) показали, що тривалість звучання слів 很 hen та 好 hao, які входять до складу предиката, є однаковою, у той час як інтенсивність 很 hen у кілька разів більша за 好 hao. З цього можна зробити висновок, що у складі предиката наголошеним словом є 很 hen.

Прислівники ступеня, як і якісні прислівники, найчастіше входять до складу предиката. Але в певних ситуаціях і в певному контексті вони можуть входити також і до складу суб'єкта. Речення, яке ми розглядали раніше, у наведеному нижче контексті може мати інше членування.

哪一本书好得很？

这本书好得很。

Nayibenshuhaodehen?

Zhe ben shuhao de hen.

Яка книга дуже гарна?

Ця книга дуже гарна.

У такому контексті друга частина другого речення **好得很** haodehen “гарна дуже” буде відомою даністю, перша частина – новим, яке повідомляється.

Викладене вище дозволяє зробити такі висновки:

1. Прислівники ступеня характеризуються переважно контактним розташуванням щодо означуваного слова.

2. Прислівник ступеня може мати декілька позицій у реченні: контактну, дистантну, постпозицію. Його конкретна позиція визначається: а) змістом речення (з урахуванням не лише його граматичного значення, а й актуального членування); б) бажанням підсилити лексичне значення прислівника.

3. Постпозиція прислівників ступеня в усіх випадках призводить до посилення їх семантики та виділення їх у складі логічного предиката як найбільш важливої його частини.

Література

1. Гао Минкай. Проблема частей речи в китайском языке / Минкай Гао ; пер. с кит. // *Вопр. языкознания*. – 1955. – № 3. – С. 48–57.
2. Солнцев В. М. Введение в теорию изолирующих языков / В. М. Солнцев. – М., 1995. – С. 217, 218, 222, 223.
3. Коротков Н. Н. Проблема частей речи и генезис наречий с суффиксом -жань- в китайском языке / Н. Н. Коротков. – Труды МИВ, 1946. – Вып. 3. – С. 186–201.
4. 老舍“骆驼祥子”, 人民文学出版社, 北京, 1955.
5. 周立波“暴风骤雨”, 人民文学出版社, 北京, 1953.
6. 赵树理“李家庄的变迁”, 新华书店出版社, 1945.
7. Драгунов А. А. Исследования по грамматике современного китайского языка / А. А. Драгунов. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1952.
Т. 1: Части речи. – 1952. – 232 с.
8. Колодко С. А. Сполучуваність прислівників ступеня китайської мови зі словами інших лексико-граматичних класів / С. А. Колодко // *Мова та історія: періодичний збірник наукових праць* – К., 2005. – Вип. 80. – С. 46–53.
9. Рождественская Е. И. Некоторые проблемы наречия в китайском языке / Е. И. Рождественская // *Учен. зап. Ин-та междунар. отношений*. – М., 1961. – Вып. 5. – С. 74–124.
10. Солнцев В. М. Проблема частей речи в китайском языке / В. М. Солнцев // *Вопр. языкознания*. – 1956. – № 5. – С. 22–37.
11. Солнцев В. М. Проблема частей речи в китайском языке в работах лингвистов Китая / В. М. Солнцев // *Вопр. языкознания*. – 1955. – № 6. – С. 10–116.